

Zenowiusz Ponarski

Procesowy charakter czynności śledczej : "Kontrola zeznań na miejscu zdarzenia"

Palestra 13/1(133), 46-54

1969

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Procesowy charakter czynności śledczej: „Kontrola zeznań na miejscu zdarzenia”

I. UWAGI OGÓLNE

Najważniejszym zadaniem procesu karnego jest dążenie do wykrycia prawdy obiektywnej. Warunkiem dotarcia do prawdy jest wyczerpanie wszystkich dostępnych środków dowodowych, za pomocą których zdobywa się pewność o podstawie dowodowej.

Poszczególne środki dowodowe, zarówno osobowe (wyjaśnienia podejrzanych, zeznania świadków i orzeczenia biegłych), jak i rzeczowe (właściwości przedmiotów, miejsca i ciała ludzkiego), są uzyskiwane przez dokonywanie poszczególnych czynności śledczych (przesłuchania, ekspertyzy, oględziny). Wskazane czynności śledcze mają zdecydowany cel: „zabezpieczać przed utratą dowodów, brać je w posiadanie, w miarę tego jak się przejawiają, śledzić je wszędzie i chwycić każdą okazję (...)”.¹

Obecnie odbywa się i trwa nadal rozwój systemu środków dowodowych, zarówno w procesie karnym, jak i w cywilnym, albowiem „zakres uregulowanych przez naszą ustawę środków dowodowych jest jednak niewystarczający”.² Ustawowe unormowanie nowych instytucji procesowych, mianowicie dowodu z eksperymentu i dowodu z próby krwi, świadczy o zbliżeniu się prawa do potrzeb życia.³

W Związku Radzieckim powstała instytucja karnoprocessowa pod nazwą „sprawdzenie zeznań na miejscu”. Jest ona najzwężej określona w art. 185 k.p.k. Łotewskiej SRR w następujący sposób: „Funkcjonariusz śledczy może sprawdzić zeznania podejrzanego, poszkodowanego lub świadka w ich obecności przez skonfrontowanie zeznań z sytuacją na miejscu”.⁴

W naszej praktyce śledczej też jest stosowana kontrola zeznań na miejscu zdarzenia. Czynności takie mają niekiedy istotne znaczenie dla ustalenia prawdy obiektywnej.

¹ J. Bentham: Traktat o dowodach sądowych, Gniezno 1935, s. 440 (przełożył F. Reklajtis).

² Z. Resich: Poznanie prawdy w procesie cywilnym, Warszawa 1958, s. 55.

³ Eksperyment jest przewidziany w art. 186 projektu k.p.k., natomiast dowód z grupy wego badania krwi znajduje się w art. 305 k.p.c.

⁴ Najobszerniej instytucja sprawdzania zeznań została ujęta w art. 205 k.p.k. Litewskiej SRR; poza tym instytucję tą znają także procedury karne Tadżyckiej i Turkmeńskiej SRR. Natomiast pozostałe kodeksy postępowania karnego republik radzieckich nie znają praktyki sprawdzania zeznań, która jest jednak stosowana bez właściwego przepisu procesowego. Taka sytuacja jest przedmiotem krytyki zarówno ze strony praktyków, jak i teoretyków. M. Czalcow w swoim podręczniku postępowania karnego pisze w związku z tym: „Praktyka uporczywie żąda tego, by włączyć tę czynność śledczą do k.p.k. pozostałych republik radzieckich” (M. Czalcow: Radziecki proces karny, Moskwa 1962, s. 305).

II. ISTNIEJĄCA PRAKTYKA KONTROLI ZEZNAŃ NA MIEJSCU ZDARZENIA

Przepisy procedury karnej normujące zakres stosowania środków dowodowych nie przewidują wyjazdu na miejsce zdarzenia dla sprawdzenia zeznań, a projekt k.p.k. nie zamierza tej luki usunąć. Teoria procesu karnego tym zagadnieniem prawie się nie zajmuje, uważając widać, że nie należy stwarzać podobnej czynności śledczej, jaka się już mieści w ramach innych czynności⁵. Praktyka natomiast takie czynności kontrolne nazywa rozmaicie: sprawdzaniem zeznań na miejscu, wizją lokalną, wyjazdem (wyjściem) z podejrzanym (poszkodowanym, świadkiem) na miejsce lub jeszcze inaczej.

Konkretny, podany niżej przykład sprawdzenia zeznań na miejscu pozwoli nie tylko na dokładne zapoznanie się z tą czynnością śledczą, lecz umożliwi także odróżnienie jej od innych czynności, w szczególności od przesłuchania, oględzin, rozpoznania i eksperymentu śledczego.

Otóż w konkretnej sprawie karnej oficer śledczy dokonał sprawdzenia wyjaśnień podejrzanego, ujmując w protokole tę czynność w sposób następujący:

„Działając na zasadzie art. 233 § 2 k.p.k., dokonałem wizji lokalnej na terenie m. S. w celu ustalenia miejsca i adresów, pod które dostarczane były z udziałem podejrzanego (...) kradzione materiały na szkodę Przedsiębiorstwa Państwowego w S. O godzinie 11,30 zabrano z aresztu podejrzanego i z udziałem świadków udaliśmy się samochodem osobowym na teren m. S. i w czasie jazdy podejrzanym wskazywał kolejno miejsca zbytu kradzionych materiałów”.

Następnie, jak wynika ze wspomnianego protokołu (tzw. wizji lokalnej) podejrzanym składał na miejscu wyjaśnienia, rozpoznawał miejsca, biorąc udział w ich oględzinach, wyjaśniał, w jaki sposób odbywał się przywóz i wyładunek towarów, demonstrował określone czynności, pokazywał, do jakiej bramy wjechał samochód ze skradzioną farbą.

Widzimy więc, że treścią takiego wyjazdu z podejrzanym było:

- wskazanie miejsca sprzedaży farby w wyniku rozpoznania przez podejrzanego miejsca na podstawie określonych cech, gdyż nie znał on adresu,
- złożenie wyjaśnień na miejscu zdarzenia, które zostały skonfrontowane z sytuacją na miejscu,
- dokonanie oględzin miejsca przez prowadzącego śledztwo — w obecności przybranych świadków — wskazanego przez podejrzanego i nabranie przez niego przeświadczenia o istnieniu cech, na podstawie których miejsce zostało rozpoznane,
- demonstrowanie przez podejrzanego określonych czynności,
- przeprowadzenie eksperymentu dla stwierdzenia możliwości dokonania określonej czynności, gdyby zaszła potrzeba ustalenia, czy samochód określonej marki mógł wjechać do wskazanej bramy.

Tak więc kontrola zeznań na miejscu obejmowała całokształt różnych czynności śledczych, które się łączą i przeplatają. W wyniku tego wyjazdu zostały uzyskane istotne dane faktyczne, na podstawie których można było ustalić znajomość (lub niezajomość) przez podejrzanego sytuacji na miejscu oraz spraw-

⁵ R. Biełkin: Charakter, cel i rodzaje eksperymentu śledczego, „Problemy kryminalistyki” 12/1958, s. 254.

dzono okoliczności charakteryzujące jego właściwości psychiczne (postrzegania, pamięć, przypomnienia).

Pamięć jest skomplikowanym procesem psychicznym, w skład którego wchodzi także przypomnianie. Przybycie na miejsce dopomogło do lokalizacji wspomnień i umiejscowienia wydarzeń w określonym czasie i miejscu. Nastąpił wówczas proces splecenia pojawiających się bezpośrednio wspomnień z pośrednim procesem ich powstawania.

Podczas takiego wyjazdu prowadzący śledztwo miał również możliwość osobistego porównania wiarygodności wyjaśnień z obiektywną rzeczywistością na miejscu, co nie pozostało bez wpływu na kształtowanie się jego poglądów w sprawie.

Mimo że wyjazd na miejsce wykroczył poza ramy oględzin, nazwanie go jednak wizją lokalną miało na celu włączenie tej dokonanej czynności do ustaleń faktycznych, stanowiących podstawę rozstrzygnięcia w sprawie. Nie jest to właściwe rozwiązanie, albowiem „przeprowadzenie dowodów w sprawie musi nastąpić z zachowaniem wszelkich wymagań formalnych przewidzianych przez ustawę i tylko wówczas wyniki uzyskane z przeprowadzenia tych dowodów sąd może włączyć do materiału procesowego”.⁶

Należy więc postulować włączenie do k.p.k. instytucji kontroli zeznań na miejscu. Rozszerzenie katalogu środków dowodowych zwiększy możliwość należytego dotarcia do prawdy w procesie.

Przedstawienie różnic zachodzących między kontrolą zeznań na miejscu a innymi czynnościami śledczymi, których elementy są częścią składową tej czynności, pozwoli na lepsze zrozumienie istoty tej instytucji i na jej dokładniejsze stosowanie w praktyce. Brak bezpośredniego przepisu co do możliwości sprawdzania zeznań na miejscu utrudnia należyte stosowanie kontroli w praktyce i doprowadza do pomniejszenia mocy dowodowej tej czynności.

III. KONTROLA ZEZNAŃ NA MIEJSCU A INNE CZYNNOŚCI ŚLEDTCZE

Sprawdzanie zeznań na miejscu jest najbardziej związane z przesłuchaniem, oględzinami, rozpoznaniem i eksperymentem śledczym. Poza granicami porównywania pozostaną takie czynności śledcze, jak: konfrontacja, przeszukanie, rekonstrukcja czynu i inne, mimo że pewne ich elementy wchodzą w zakres kontroli zeznań na miejscu. Dla podkreślenia samodzielności czynności śledczej sprawdzania zeznań na miejscu wystarczy wskazanie na istniejące różnice między tą czynnością a niektórymi innymi czynnościami.

Przesłuchanie a kontrola zeznań

Między przesłuchaniem a kontrolą zeznań na miejscu istnieje szereg wspólnych cech. Niekiedy przesłuchanie na miejscu określa się jako „powtórne, szczegółowe przesłuchanie”, podczas którego „odbywa się sprawdzenie uprzednio złożonych zeznań i ich zgodności z rzeczywistą sytuacją i ustalonymi okolicznościami w sprawie”⁷.

⁶ Z. Resich: op. cit., s. 55.

⁷ M. Czelcow: op. cit., s. 301-303.

Przesłuchanie odbywa się zwykle w siedzibie organu śledczego w godzinach normalnego urzędowania, bez udziału postronnych osób. Kontrola zeznań związana jest zawsze z wyjazdem na miejsce, odbywa się zaś w godzinach, w których miało miejsce zajście, z udziałem świadków przybranych. Podczas przesłuchania nie demonstruje się żadnych czynności, natomiast przy sprawdzaniu zeznań na miejscu spotykamy się z takimi czynnościami, jak np. wskazaniem miejsca i przedmiotów lub demonstrowaniem określonych czynności. Pozwala to na wyjaśnienie okoliczności podanych podczas przesłuchania ogólnikowo lub pominiętych (celowo bądź nieświadomie).

W czasie takiej kontroli odbywają się — zgodnie z określeniem prof. M. Cieślaka — oględziny świadka i oględziny sposobu zeznawania, następuje możliwość zorientowania się w subiektywnej prawdziwości złożonych zeznań (możliwość świadomego fałszu), jak również ich wartości obiektywnej (możliwość błędów)⁸.

Oględziny miejsca (wizja lokalna) a sprawdzenie zeznań

Podczas oględzin miejsca badamy miejsce zdarzenia i ujawniamy pozostawione ślady, utrwalając obraz tego miejsca przy uwzględnieniu zmian, jakie mogły nastąpić od chwili czynu do chwili dokonania oględzin. Sporządzony protokół opisuje dokładnie wygląd miejsca i przedmiotów znalezionych na miejscu a związanych z zajściem. Teoria i praktyka oględzin doczekała się szeregu poważnych opracowań⁹.

Oględziny podczas kontroli zeznań, dokonywane na podstawie art. 233 § 1 k.p.k., są czynnością śledczą odmienną od oględzin przeprowadzanych w trybie art. 110 k.p.k. Między oględzinami *sensu stricto* a tym, co praktyka nazywa oględzinami (wizją lokalną) podczas kontroli zeznań, istnieje zasadnicza różnica.

W czasie kontroli zeznań na miejscu też się dokonuje oględzin miejsca i przedmiotów, pozostających w jakimkolwiek związku ze zdarzeniem. Podejrzany (świadek) wskazuje na pewne szczegóły, które mogły ująć uwagi w czasie oględzin, uzupełniając w ten sposób obraz dokonanych już oględzin. Wygląd miejsca i położenie rzeczy opisuje się wówczas na podstawie składanych zeznań i utrwała się w protokole to, co podaje przesłuchany, a nie to, co zostało obiektywnie ustalone osobiście przez dokonującego oględzin. Wspólne jest tylko to, że w razie potrzeby sporządza się plan sytuacyjny, dokonuje się zdjęć, pomiarów, sporządza szkice. Nie daje to jednak w żadnym razie podstawy do nazwania kontroli zeznań na miejscu połączonej z oględzinami — oględzinami *sensu largo*.

Na możliwość dokonania kontroli zeznań na miejscu podczas wizji lokalnej, nawet z udziałem biegłego, wskazywał już prof. J. Haber¹⁰. Zdaniem jego podczas takiej kontroli zeznań można też przesłuchać i skonfrontować na miejscu świadków. Stanowi to przykład dokonanej kontroli zeznań na miejscu połączonej z przesłuchaniem, oględzinami lub stawieniem do oczu.

⁸ M. Cieślak: Zagadnienia dowodowe w procesie karnym, t. I, Warszawa 1955, s. 73.

⁹ Wystarczy tu wymienić pracę P. Horoszowskiego: Śledczą oględziną miejsca (Warszawa 1959), zawierającą przeszło 700 stron.

¹⁰ J. Haber: Głosa do wyroku SN z 13.I.1958 r., „Państwo i Prawo” 10/1958, s. 700.

Rozpoznanie a sprawdzanie zeznań na miejscu

Rozpoznanie służy do sprawdzenia prawdopodobności podejrzanego lub świadków i polega na dokonaniu pewnych czynności na miejscu zdarzenia. Polega ono mianowicie na wskazaniu określonego miejsca na podstawie oznak zewnętrznych i uważane jest niekiedy za szczególną formę oględzin.¹¹ Czynność ta zakończona jest wówczas, gdy miejsce zostało wskazane.

Natomiast wyjście na miejsce polega na dokonaniu czynności związanej nie tylko z rozpoznaniem, ale także z demonstrowaniem określonych czynności w rozpoznawanym miejscu i z doświadczalnym sprawdzeniem przebiegu zajścia. Następuje wówczas nie tylko rozpoznanie, gdyż dokonywane są czynności, podczas których rozpoznanie jest tylko jednym z elementów składowych tej czynności. Takie poszerzone rozpoznanie połączone z innymi czynnościami śledczymi mieści się w ramach kontroli zeznań na miejscu.

Eksperyment a kontrola zeznań na miejscu

Eksperymentowi procesowemu (zwanemu niekiedy śledczym, kryminalistycznym, taktycznym lub jeszcze inaczej) należy poświęcić nieco więcej uwagi, gdyż doktryna mniej się tym zagadnieniem interesowała. Najdokładniej określił eksperyment procesowy prof. S. Kalinowski, zdaniem którego jest to czynność procesowa, której celem jest doświadczalne sprawdzenie już zebranych środków dowodowych albo uzyskanie nowych przez odtworzenie okoliczności faktycznych zajścia lub jego przebiegu.¹²

Eksperymentu dokonujemy wówczas, gdy zachodzi konieczność:

- stwierdzenia możliwości obserwacji pewnego zjawiska w określonych warunkach widoczności lub słyszalności,
- ustalenia możliwości dokonania określonej czynności,
- ustalenia możliwości dokonania określonej czynności w określonym czasie,
- ustalenia, w jaki sposób dokonano określonego przestępstwa,
- odtworzenia mechanizmu powstania śladów zajścia, a także
- doświadczalnego sprawdzenia faktów natury fizycznej lub psychologicznej.

Czynności związane z dokonaniem eksperymentu wymagają niekiedy wyjazdu na miejsce; zdarza się, że kontrola zeznań na miejscu traktowana jest jako eksperyment.

Podczas sprawdzania zeznań na miejscu nie sprawdza się możliwości dokonania określonego czynu, lecz ustala i precyzuje, gdzie taki czyn miał się odbyć na podstawie złożonych przedtem zeznań. Wyjazd na miejsce nie ma charakteru doświadczalnego; jest on jedynie czynnością kontrolną. Natomiast eksperyment polega niekiedy na stworzeniu sytuacji, której nie było w naturze.

Eksperyment jest zawsze czynnością powtarzalną, podlegającą obiektywnej kontroli, podczas której można systematycznie zmieniać warunki eksperymentu (np. zmieniać tylko jeden warunek, pozostawiając inne bez zmian i w ten sposób ściśle ustalić rolę tego właśnie warunku). Natomiast sprawdzenie zeznań na miejscu jest czynnością niepowtarzalną, każde bowiem wyjście na miejsce, będące aktem woli określonej osoby, jest czynnością nową.

¹¹ W. Gutekunst: Kryminalistyka, Warszawa 1965, s. 213.

¹² S. Kalinowski: Postępowanie karne — Zarys części ogólnej, Warszawa 1963, s. 312.

Podczas eksperymentu wybór miejsca, ustalenie kolejności badań i określenie treści oraz sposobu badań zależy od osoby, która dokonuje tej czynności. Zgoda podejrzanego na dokonanie eksperymentu nie jest tu wymagana. Natomiast wyjazd na miejsce uzależniony jest od dobrowolnej zgody podejrzanego, który określa treść swoich zeznań, kolejność wskazania miejsca, sposobu dokonania rozpoznania i demonstrowania określonych czynności.

Eksperyment może być dokonany bez udziału podejrzanego (lub świadka), natomiast wyjście na miejsce jest niemożliwe bez udziału osoby, której zeznania są sprawdzane. Udział stron podczas dokonania eksperymentu nie jest wymagany, natomiast w świetle projektu k.p.k. taki udział będzie konieczny podczas kontroli zeznań, stanowiąc w ten sposób gwarancję wszechstronnego i obiektywnego przedstawienia dowodów.

Widzimy więc, że między kontrolą zeznań a innymi czynnościami śledczymi istnieją znaczne różnice, które w sumie pozwalają na uznanie takiej kontroli za samodzielną czynność śledczą.

IV. POJĘCIE I CHARAKTER PROCESOWY KONTROLI ZEZNAŃ

Ukształtowanie się kontroli zeznań na miejscu jako samodzielnej czynności śledczej przechodzi przez szereg etapów. Jest to normalny proces tworzenia się nowych czynności procesowych.

Pierwszy etap charakteryzuje się tym, że w praktyce zachodzą sytuacje, których nie można całkowicie uregulować przy pomocy dotychczas stosowanej czynności procesowej. Zachodzi więc konieczność wniesienia do tej czynności pewnych elementów z innych czynności procesowych.

Na drugim etapie, podczas wielokrotnego rozstrzygnięcia analogicznych zadań, tworzą się rozwiązania własne, przydatne w określonej sytuacji, które stwarzają odrębne metody postępowania wewnątrz znanej już przedtem czynności śledczej. Rozwiązania te mają charakter syntetyczny i są wynikiem długiej ewolucji, kumulacji doświadczeń i uogólnień metodologicznych.

Podczas trzeciego etapu specyficzne cechy nowych sposobów i metod postępowania tworzą określony całokształt, stosowanie więc ich w ramach istniejących czynności śledczych staje się niecelowe. Powstaje wówczas nowa czynność śledcza, wypróbowana w praktyce i uznana w doktrynie. Czynność taka, która już jest ustawowo unormowana i reglamentowana, staje się samodzielną czynnością śledczą¹³.

W podobny sposób wyłonił się spośród innych czynności śledczych dowód z eksperymentu w postępowaniu karnym, który przekształcił się w samodzielny środek dowodowy, obejmujący szereg cech przesłuchania, oględzin, przeszukania i innych. W takim samym trybie tworzy się samodzielna czynność procesowa: kontrola zeznań na miejscu.

Właściwa definicja takiej kontroli umożliwi nam określenie jej miejsca w ogólnym systemie środków dowodowych w procesie karnym i właściwe scharakteryzowanie tego nowego środka dowodowego.

¹³ A. Ratinow: Sądowa psychologia dla funkcjonariuszy śledczych, Moskwa 1967, s. 257.

Instytucję kontroli zeznań na miejscu można określić w sposób następujący:

Kontrola zeznań na miejscu zdarzenia jest czynnością śledczą, której celem jest porównanie wiadomości uzyskanych w czasie przesłuchania z rzeczywistą sytuacją na miejscu zdarzenia oraz ustalenie ich wzajemnej zgodności.

Kontrola taka odbywa się w trakcie przesłuchania na miejscu zdarzenia lub z nim związanego — z jednoczesnym wskazaniem określonych miejsc, obiektów i przedmiotów, ich badaniem i oględzinami, demonstrowaniem określonych czynności na miejscu. Celem tej czynności śledczej jest sprawdzenie już uzyskanych dowodów lub uzyskanie nowych dowodów.

Sprawdzenie zeznań na miejscu z udziałem stron przyczyni się do rozszerzenia kontradykcyjności w postępowaniu przygotowawczym, zwiększy gwarancję prawa do obrony. Wpływie również na podniesienie poziomu śledztw i pozwoli na skuteczną kontrolę prawidłowości postępowania organów śledczych¹⁴.

Uniknie się także możliwości powstawania uchybień, np. takich, jakie miały miejsce podczas dokonanej tzw. wizji lokalnej, o której była już mowa wyżej. Ze wspomnianego już protokołu faktycznie dokonanej kontroli zeznań na miejscu wynika, iż świadkowie nie byli uprzedzeni o odpowiedzialności karnej z art. 140 k.k., że jeden ze świadków przybranych był funkcjonariuszem MO prowadzącym śledztwo i że świadkowie ci nie podpisali tego protokołu. Oprócz tego nie podano adresów świadków, nie wskazano, kiedy czynność się zakończyła, nie wiadomo, czy zostały dokonane zdjęcia, plany, szkice itd.

Tak więc owa pracochłonna i niewątpliwie potrzebna czynność śledcza nie może być uznana za pełnowartościową, gdyż protokół tej czynności został niewłaściwie sporządzony. Gdyby strony brały udział w tej kontroli zeznań, wówczas powyższe uchybienia mogłyby nie nastąpić.

V. UDZIAŁ STRON PODCZAS KONTROLI ZEZNAŃ NA MIEJSCU ZDARZENIA

Jednym z podstawowych zadań procesu karnego jest respektowanie wszystkich zasad procesowych, które stanowią gwarancję prawidłowego dotarcia do prawdy obiektywnej.

Dążąc do tego, projekt k.p.k. nakazuje dopuścić strony do udziału w czynności, której powtórzenie na rozprawie nie będzie możliwe. Wynika stąd, że podejrzany i jego obrońca (a także poszkodowany i jego pełnomocnik) powinni być dopuszczeni do udziału w takich czynnościach, których wyniki mają posłużyć za pełnowartościowy materiał dowodowy dla sądu. Wchodzą tu przede wszystkim w grę niepowtarzalne dla sądu czynności dowodowe.

Słusznie podnosi się, że do takich czynności należą m. in. sekcja zwłok i ekshumacja.¹⁵ Należy się zgodzić z poglądami, że do tych czynności należą niekiedy oględziny miejsca, przedmiotu lub ciała, przeszukanie, czynności pole-

¹⁴ A. Kaftal: Obrona formalna i materialna w projekcie k.p.k., „Palestra” 1/1968, s. 76.

¹⁵ S. Kalinowski: Postępowanie karne — Zarys części szczególnej, Warszawa 1964, s. 98.

gające na demonstrowaniu (np. podczas rozpoznania) oraz przesłuchanie osoby zagrożonej rychłą śmiercią¹⁶.

Czy kontrolę zeznań na miejscu można zaliczyć do czynności niepowtarzalnych na rozprawie? Na pytanie to należy udzielić odpowiedzi twierdzącej. W skład czynności kontroli zeznań wchodzi czynności polegające na demonstrowaniu, oględzinach, przeszukaniu i przesłuchaniu. Oprócz tego należy zauważyć, że na rozprawie nie można będzie odtworzyć reakcji, stanu emocjonalnego, zachowania się podejrzanego (lub świadka), a także sposobu reagowania na zjawiska osoby przesłuchanej w trakcie sprawdzania zeznań na miejscu. Wszystkie te okoliczności wchodzi w skład oceny tej czynności śledczej, czynności kontrolnych więc nie będzie można powtórzyć na rozprawie. Dlatego też udział stron podczas kontroli zeznań na miejscu jest bardzo pożądanym. Wiedza prawnicza i doświadczenie życiowe stron mają istotne znaczenie dla prawidłowego przeprowadzenia i należytego procesowego utrwalenia kontroli zeznań na miejscu.

Zagadnienie, w jaki sposób obrońca ma się zorientować, kiedy taka kontrola zeznań powinna być przeprowadzona, wymaga odrębnego potraktowania¹⁷. Dotyczyć to będzie takich wypadków, kiedy taka kontrola będzie przeprowadzana na wniosek podejrzanego lub jego obrońcy (albo pokrzywdzonego i jego pełnomocnika). Obowiązek dopuszczenia do udziału w takiej czynności, której na rozprawie nie będzie można powtórzyć, wymaga wyznaczenia jej w terminie umożliwiającym zawiadomienie i udział osób uprawnionych¹⁸.

Przeprowadzenie czynności kontroli zeznań na miejscu z udziałem stron wymagać będzie zachowania szeregu warunków, którymi będą:

- konieczność udziału w kontroli zeznań prokuratora, który będzie mógł jednak powierzyć dokonania tej czynności organom milicji,
- obowiązkowe wcześniejsze przesłuchanie o okolicznościach, które wymagają sprawdzenia lub skonfrontowania na miejscu,
- udział świadków przybranych podczas kontroli zeznań na miejscu,
- dobrowolność udziału w tej czynności podejrzanego,
- obowiązkowy udział świadka, którego zeznania sprawdzane są na miejscu,
- oddzielny wyjazd z każdą poszczególną osobą na miejsce,
- uprzedzenie świadków o odpowiedzialności karnej za zeznanie nieprawdy lub zatajenie prawdy,
- zachowanie na miejscu kontroli porządku publicznego,
- nienaruszenie godności i zdrowia wszystkich uczestników czynności,
- sporządzenie przez protokolanta protokołu zgodnie z przepisami procedury karnej.

Udział stron w kontroli zeznań na miejscu ma istotne znaczenie dla należytego procesowego utrwalenia tej czynności. Protokół tej czynności powinien być sporządzony ze szczególną wiernością i dokładnością, tak by dawał pełny i prawdziwy obraz dokonanych podczas kontroli czynności.

Udział stron w trakcie kontroli zeznań i spisania protokołu z tej kontroli pozwoli na uznanie tej czynności śledczej za pełnowartościowy środek dowodo-

¹⁶ Por.: Z. Jarocki: O niektórych problemach obrony w postępowaniu karnym, „Palestra” 11/1964, s. 98; J. Bednarzak: Postępowanie przygotowawcze według projektu k.p.k., „Nowe Prawo” 9/1968, s. 1280.

¹⁷ A. Kaftal: op. cit., s. 77.

¹⁸ J. Bednarzak: op. cit., s. 1280.

wy w procesie karnym. Dlatego też protokół kontroli zeznań na miejscu powinien zawierać:

- datę i godziny dokonania tej czynności oraz nazwiska wszystkich uczestników wraz z ich adresami,
- wskazanie na cel czynności, jej początek, przebieg i zakończenie oraz przebytą trasę,
- dokładną treść złożonych zeznań, wyszczególnienie przeprowadzonych badań, oględzin, demonstrowania i innych czynności,
- wyszczególnienie sporządzonych szkiców, planów, rysunków, zdjęć itd.,
- oświadczenia uczestników i ich podpisy.

Przeprowadzenie kontroli zeznań i jej właściwe procesowe utrwalenie wymagać będzie także korzystania z materiałów ilustracyjnych w szerszym zakresie aniżeli dotychczas¹⁹.

Udział stron w kontroli zeznań może się przyczynić do szerszego stosowania tej czynności śledczej w dotychczasowej praktyce śledczej, do właściwej oceny wiarygodności zeznań świadków lub wyjaśnień oskarżonych, do lepszego wykrycia prawdy obiektywnej w procesie karnym.

¹⁹ M. Czubałski: Materiały ilustracyjne w dokumentacji procesowej, „Problemy Kryminalistyki” 63/1967, s. 185—204.

CICHOSŁAW JANKOWSKI

Kilka uwag o badaniu psychofizycznej sprawności kierowcy

Coraz częściej spotyka się ostatnio w prasie periodycznej doniesienia na temat przyczyn wypadków drogowych. Autorzy tych informacji wskazują, że postępowanie człowieka niejednokrotnie wpływa na powstawanie wypadków, które następnie stają się przedmiotem postępowania przed organami ścigania i przed sądem. W praktyce codziennej niejedynemu prawnikowi spotyka się ze sprawami dotyczącymi wypadków drogowych, które pozornie nie znajdują wytłumaczenia, gdyż na podstawie realnie uchwytnych stwierdzeń, poczynionych w wyniku śledczego badania miejsca wypadku, nie można określić przyczyn wypadku. Również dalsze czynności w toku postępowania nie dostarczają materiału pozwalającego na rozwiązanie zasadniczego przecieży problemu, mianowicie ujawnienia przyczyn wypadku.

Wydaje się, że poważnym błędem popełnianym przez organy ścigania, sąd i obrońców jest niedoceniaenie psychicznych przyczyn wypadków. Błąd ten na pewno rzutuje niejednokrotnie na tok postępowania przygotowawczego i sądowego. Z powyższych względów pragnę poświęcić nieco uwagi zagadnieniu badania sprawności psychofizycznej kierowcy.